

PLANTENWERKGROEP

IVN-Oisterwijk --- NMC-Schijndel ---- Natuurgroep Gestel

Plant van de maand april 2022

ivn natuur
educatie
Oisterwijk

Knolboterbloem

Algemeen

Wetenschap. naam	Ranunculus bulbosus L.
Uitspraak	Ranúnculus bulbósus
Familie	Ranunculaceae/Ranonkelfamilie
Geslacht	Ranunculus/Boterbloem
Soort	Knolboterbloem
Hoogte	15 – 50cm
Plantvorm	Kruid
Plant	Eénhuizig
Wortels	Knol
Stengel	Rechtopgaand
Bladstand	Verspreid
Bladvorm	Drietallig
Bladkleur	Donkergroen
Bladrand	Gaaf - gelobd
Bloeiperiode	April - juni
Bloeiwijze	Alleenstaand
Bloemvorm	Regelmatig/vijftallig
Bloemkleur	Geel
Bloementype	Tweeslachtig
Kelkbladen	5
Kroonbladen	5
Meeldraden	tot boven de 20
Stijlen	1
Stempels	1
Vruchtbeginsel	Bovenstandig
Vrucht	Dopvrucht
Leefvorm	Overblijvend
Groeiplaats	Grazige gronden

Foto 1. Knolboterbloem

Foto 2. Knol van boterbloem

Inleiding

Boterbloemen, wie kent ze niet. Je moet al een onbijzondere jeugd gehad hebben als je die gele bloemen -doorgaans de Scherpe boterbloem- nooit geplukt hebt. Later ontdek je dat niet al diezelfde gele bloemen lange stelen hebben. Wellicht heb je dan de Kruipende boterbloem ontdekt. Wat mij betreft is toen de aandacht voor de verschillende boterbloemen gewekt. Na de Scherpe - en de Gulden boterbloem die als Plant van de Maand respectievelijk in augustus 2012 en april 2017 zijn beschreven, gaat mijn aandacht deze aprilmaand uit naar de Knolboterbloem (foto 1).

Naamgeving

Ranunculus. Ranunculus is het verkleinwoord van het Latijnse Rana. Rana is voor ons kikker en zowel kikker als boterbloem houden van vochtige omgevingen.

Foto 3. Stengelbeheading

Bulbosus. Dit geeft aan dat de plant van een bol of knol is voorzien.

Knolboterbloem. De *knol* in de naam verwijst naar de voet van de stengel die knolvormig verdikt is. De *boter* in de naam verwijst naar de kleur van de bloem die als boter kleurt.

In het Fries, Frans, Duits en Engels noemt men de plant achtereenvolgens: Knolbûterblom, Renoncule bulbeuse, Knolliger Hahnenfuß en Bulbous Buttercup.

Plaatsing

Heukels** plaatst de plant in de Ranonkelfamilie, verder in het geslacht Boterbloem en de soort Knolboterbloem. Het geslacht Boterbloem wordt onderverdeeld in *sectie Ranunculus* en *sectie Batrachium*. In de eerste sectie vinden we 14 'Boterbloemen', in de tweede sectie vinden we 11 'Waterranonkels'. Voor de liefhebber een aangenaam doolhof !?! (opm. In de vorige druk van Heukels Flora van Nederland komen we tot 20 verschillende planten zonder sectie-indeling en nog twee variëteiten van de Fijne waterranonkel. Het plantendoolhof is dus uitgebreid geworden).

Beschrijving

Levensvorm. De Knolboterbloem is een overblijvende plant en valt bij de indeling van Raunkiaer onder de Geofyten. Het is een kruid en zal tussen de 15 en 50cm hoog worden.

Wortels. Het duidelijkst van het wortelstelsel is de knol. Het elke keer weer verrast te zijn deze plant te vinden heeft me ervan weerhouden er ooit een uit te graven. De foto van Peter Meininger(foto 2) geeft een overduidelijk beeld.

Stengels. De rechtopgaande geribde stengels zijn op twee wijzen behaard. Het onderste deel is afstaand -, het bovenste deel aanliggend behaard(foto 3). De stengel is hol(foto 4*).

Bladeren. Ook de bladeren zijn afstandig behaard. Wat de vorm ervan betreft is er het een en ander op te merken. Beginnen we met **de ondersten**, die lijken een rozet te vormen(foto 5). Ze zijn in totaal eirond en in drieën verdeeld. Elk deel op zich is weer ingesneden en er is een zwarte tekening te vinden.

De middelsten zijn gesteeld en **de bovensten** zijn van smalle slippen voorzien(foto 6). De kleur van alle bladeren is donkergroen.

Bloemen. De stelen van de alleenstaande (boter)gele bloemen zijn behaard. De twee tot drie centimeter grote bloemen hebben vijf kelk- en vijf kroonblaadjes. De kelkblaadjes vouwen zich terug tegen de stengel(foto 7a, 7b), De kroonblaadjes hebben typische honingschubjes(foto 9*). De bloem heeft een groot aantal meeldraden; de stampers hebben één stijl met één stempel(foto 8).

Vruchten.

Regendruppels zorgen bij deze plant voor de bestuiving. Het bovenstaand vruchtbeginsel ontwikkelt zich tot een dopvrucht. Zoals bij boterbloemen gewoon is

Foto. 4*. Holle stengel

Foto. 5. 'Rozetbladeren'

Foto. 6. 'Slipbladeren'.

Foto. 7a. Kelkbladen rond de knop.

Foto. 7b. Kelkbladen teruggeslagen.

Foto. 8. Bloem.

staan een aantal vruchtbeginsels bij elkaar die samen een bolletje vruchtjes vormen(foto 10). Het vruchtje zelf is glad met een krom snavelkje(foto 10).

Groeiplaats

Bekijken we de ecologische parameters(ook afb.11*) dan zien we dat:

- de plant gedijt op een matig voedselrijk substraat.
- de plant te vinden is in een omgeving met een zuurgraad van 5,3 tot 6,9.
- de plant –onverwacht- een niet al te hoge vochtigheidsgraad zoekt.
- de plant een zonnige plaats preferiert.

We zullen de plant op verschillende grondsoorten in graslanden en wegbermen tegen kunnen komen.

Organismen op de plant - Gebruik- Folklore - Mythologie

Het gebeurt niet vaak dat ik onder deze noemers niets interessants te melden heb. Kennelijk is de plant door de eeuwen heen door ons mensen niet erg opgevallen. We doen het ermee en bedenken dat zoals alle boterbloemen, ook deze giftig is.

Tot slot

Er zijn drie kenmerken die de Knolboterbloem gemakkelijk laat determineren. **Vooreerst** de knol, maar laat die achterwege; we graven de mooie boterbloem niet uit. **Dan** is er de geribde stengel, dat stellen we gemakkelijk vast. **Ten derde** zijn er de teruggeslagen kelkblaadjes. Aan dit kenmerk voldoen maar twee boterbloemen. Naast de Knol- is dat de Behaarde boterbloem. Thijsse*** helpt: "... de *Ranunculus sardous*(Behaarde boterbloem) verschilt bovenaards van de Knolboterbloem doordat zijn vruchtjes een recht snavelkje hebben en dat is bij de Knolboterbloem als een klein haakje gebogen".

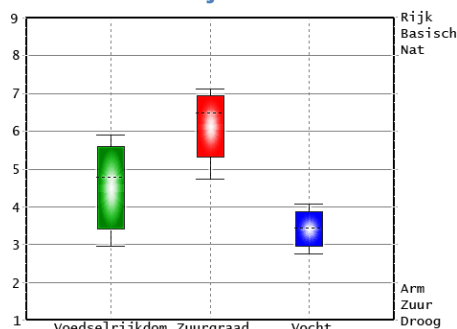
Afb. 12. Knolboterbloem

Foto. 9*. Honingschubjes.

Foto. 10. Vruchtjes

Afb. 11*. Ecologische parameters

Ik wil besluiten met afbeelding 12.

Al 479 jaar kunnen we a.d.h.v. deze tekening de Plant van de Maand april determineren. Hoeveel jaar doe ik/doet u als lezer al mee?

Tekst : Gerard te Dorsthorst

Afb. foto's: GtD(1,3,6,7a,7b,8); Saxifraga(2,5,10); Flora van Nederland - Wilde planten en hun omgeving online(4,9,11); New Kreüterbuch, L. Fuchs (1543)(12).

1. Knolboterbloem	Provincie Zeeland	26 mei	2019
2. Knol van boterbloem	Saxifraga - Peter Meininger		
3. Stengelbeharing	Hellevoetssluis	5 maart	2014
4. Holle stengel*	Flora van Nederland-Wilde planten en hun omgeving online		
5. 'Rozetbladeren'	Saxifraga - Rutger Barendse		
6. 'Slipbladeren'	Uden	18 april	2014
7a. Kelkblaadjes rond knop	Uden	18 april	2014
7b. „ teruggeslagen	Uden	18 april	2014
8. Bloem	Provincie Zeeland	26 mei	2019
9. Honingschubjes*	Flora van Nederland-Wilde planten en hun omgeving online		
10. Vruchtjes	Saxifraga - Rutger Barendse		
11. Ecologische param.*	Flora van Nederland-Wilde planten en hun omgeving on line		
12. Knolboterbloem	New Kreüterbuch, L. Fuchs (1543)		

* <https://www.floravannederland.nl/planten/knolboterbloem>

**Heukels' FLORA van Nederland. 24^e druk. 2020.

***Kruiden langs heg en steg, J.P.Thijssse 1974 (is een heruitgave van "Onkruiden").